EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 2009.10.28
KOM(2009)591 galutinis

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI, EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

Veiksmingesnė Europos maisto produktų tiekimo grandinė

{SEK (2009) 1445}
{SEK (2009) 1446}
{SEK (2009) 1447}
{SEK (2009) 1448}
{SEK (2009) 1449}
{SEK (2009) 1450}

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI, EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

Veiksmingesnė Europos maisto produktų tiekimo grandinė

1. ĮŽANGA

Per pastaruosius keletą metų kainos maisto produktų tiekimo grandinėje labai svyravo. Nuo 2007 m. vidurio iki 2008 m. vidurio žemės ūkio prekių kainos smarkiai išaugo, dėl to išaugo maisto produktų vartotojų kainos ir apskritai padidėjo infliacija. Po to daugelio prekių kainos sumažėjo iki lygio, buvusio prieš kainų šuolį, ar netgi dar labiau. Tačiau maisto produktų vartotojų kainos toliau augo ir tik 2009 m. gegužę ėmė mažėti; dėl to imta svarstyti, ar maisto produktų tiekimo grandinė yra veiksminga. Dėl visų šių pokyčių kilo didelių sunkumų žemės ūkio produktų gamintojams, dėl to nukenčia ir vartotojai.

Maisto tiekimo grandinė jungia tris svarbius Europos ekonomikos sektorius – žemės ūkio, maisto perdirbimo pramonės ir paskirstymo; juose kartu sukuriama daugiau kaip 5 % Europos pridėtinės vertės ir 7 % darbo vietų. Be to, jų veikla tiesiogiai veikia visus Europos piliečius, nes maisto produktams Europos namų ūkiai skiria 16 % visų išlaidų. Todėl, ūkiui atsigaunant po ekonomikos ir finansų krizės, labai svarbus maisto produktų tiekimo grandinės veiksmingumas. Susirūpinimas kyla dėl didelių maisto produktų vartotojų kainų, nes dėl jų mažėja namų ūkių pajamos – o juk būtent dabar būtina skatinti vartojimą. Dėl didelių kainų ypač kenčia labiausiai pažeidžiami namų ūkiai, kurie priversti maistui skirti daug didesnę pajamų dalį. Ilgalaikėje perspektyvoje geresnis maisto produktų tiekimo grandinės veikimas bus labai svarbus ir vartotojams, ir siekiant užtikrinti darnų pridėtinės vertės pasiskirstymą visoje grandinėje – taip būtų skatinamas jos didesnis konkurencingumas. Būtina neatidėliotinai imtis reikiamų veiksmų, kad atsigaunant ūkiui būtų išvengta maisto produktų vartotojų kainų šuolio.

Komisija stebi maisto produktų kainų kitimą pagal rinkos stebėjimo priemonę, pradėtą įgyvendinti per 2007 m. lapkričio mėn. Bendrosios rinkos peržiūrą[1], kuria siekiama pateikti politikos priemonių nustatytoms netinkamo sistemos veikimo priežastims pašalinti. 2008 m. gruodžio mėn. Komisija paskelbė tarpinį pranešimą „Maisto produktų kainos Europoje“ ir pateikė politikos veiksmų pagrindinių krypčių gaires[2]. Šiuo komunikatu pateikiamos gairių nuostatas atitinkančios konkrečios politikos iniciatyvos, ir taip baigiamas maisto produktų tiekimo grandinės rinkos stebėjimo priemonės įgyvendinimas[3].

Šio komunikato struktūra pristatoma toliau. 2 skirsnyje aprašoma, kaip susiję žemės ūkio prekių kainos ir maisto produktų vartotojų kainų pokyčiai. 3 skirsnyje nurodyti pagrindiniai

---

1 Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Naujos produktų rinkų ir sektorių stebėjimo metodikos diegimas“, SEC (2007) 1517, pridėtas prie Komisijos komunikato „Bendroji rinka XXI a. Europai“, COM (2007) 724.

2 Komisijos komunikatas „Maisto produktų kainos Europoje“, COM (2008) 821, ir prie jo pridedamas tarnybų darbinis dokumentas.

3 Techninė analizė, kuria grindžiamas šis komunikatas, yra paskelbta šešiuose pridedamuose tarnybų darbiniuose dokumentuose.

maisto produktų tiekimo grandinės uždaviniai ir pateikiama keletas politikos iniciatyvų jiems spręsti. 4 skirsnyje nurodyta, kokių veiksmų Komisija imsis, kad įgyvendintų šias iniciatyvas, o 5 skirsnyje pateikiamos išvados.

2. PASTAROJO METO KAINŲ POKYČIAI

2007 m. antroje pusėje ir 2008 m. pradžioje žemės ūkio prekių kainos sparčiai didėjo[4]. Dėl to, nors ir lėčiau, ėmė didėti maisto produktų gamintojų kainos ir maisto produktų vartotojų kainos. Tai galima paaiškinti tuo, kad su žemės ūkio prekėmis susijusi tik maža bendros maisto produktų gamybos išlaidų dalis[5], ir tuo, kad konkurencingiausiose rinkose maisto perdirbėjai ir platintojai prisiėmė dalį kainų augimo naštos.

Nuo 2008 m. antrojo ketvirčio žemės ūkio prekių kainos ėmė labai greitai mažėti. Priešingai nei žemės ūkio prekių kainos, maisto produktų gamintojų kainos ir toliau didėjo iki 2008 m. ketvirtojo ketvirčio, o maisto produktų vartotojų kainos ėmė mažėti tik visai neseniai. Be to, maisto produktų gamintojų ir vartotojų kainų mažėjimas yra gana lėtas, palyginti su žemės ūkio prekių kainų smukimu (žr. 1 grafiką). Maisto produktų perdirbėjų ir platintojų reakcija į žemės ūkio prekių kainų sumažėjimą buvo lėtesnė ir vangesnė nei į kainų padidėjimą 2007 m. Šis neatitikimas turi neigiamų pasekmių maisto produktų tiekimo grandinei, nes vartotojai neturi galimybės pasinaudoti mažesnėmis kainomis, o dėl mažesnės maisto produktų paklausos stabdomas natūralus žemės ūkio prekių kainų didėjimas.

---

4 Žemės ūkio prekių kainų raida išsamiai aprašyta 2008 m. Komunikate „Maisto produktų kainos Europoje“.

5 Nustatant maisto produktų vartotojų kainą, žemės ūkio produktų žaliavai tenkanti kainos dalis vis mažesnė.

1 grafikas. Pastarojo meto kainų kaita maisto produktų tiekimo grandinėje, ES-27

2007 m. sausis – 2009 m. liepa; mėnesio kainų indeksai (nominalia verte); 2007 m. 1 mėnuo=100

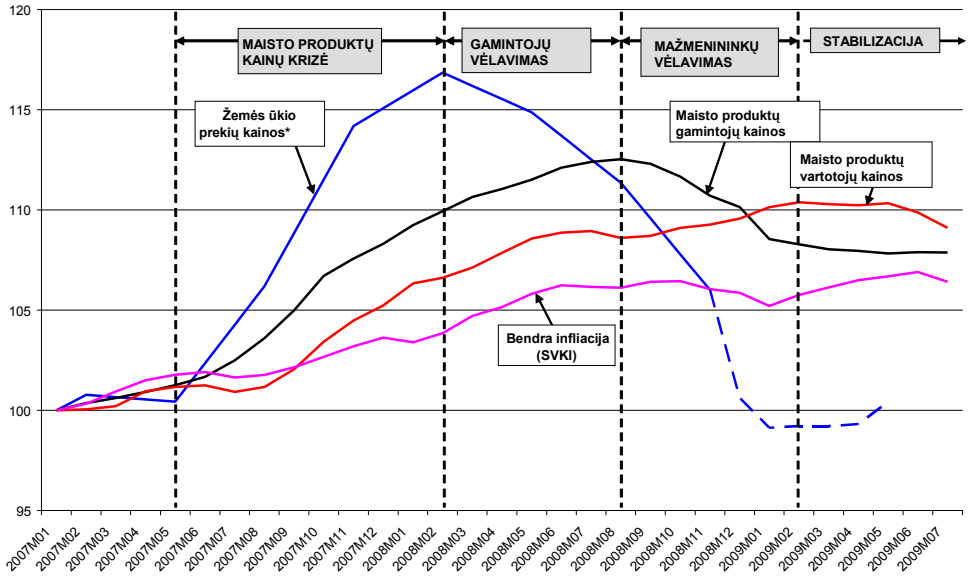

* Žemės ūkio prekių kainų indekso ketvirčio duomenys; nuo 2009 m. sausio indeksas išvedamas remiantis *Agriviews* duomenų bazėje pateikiamu pagrindinių prekių kainų lygiu

Šaltinis: EUROSTAT; AGRIVIEWS

Prekių ir maisto produktų vartotojų kainų raidos neatitikimus ir maisto produktų kainų kaitą, neatitinkančią prekių kainų svyravimo, iš dalies lemia struktūriniai sistemos trūkumai, pvz., grandinėje veikiančių tarpininkų skaičius ir konkurencinė tam tikrų grandinės grandžių struktūra. Be to, nusistovėję susitariančiųjų šalių derybinės galios skirtumai prisideda prie to, kad kainos grandinėje koreguojamos lėtai ir nepakankamai – būtent tuo galima paaiškinti kainų neatitikimus. Dėl lėtos reakcijos į kainų pokyčius grandinėje stabdomas būtinas prisitaikymas ir išlieka rinkos trukdžių kiekvienoje grandinės grandyje. Dėl tokių trukdžių žemės ūkio prekių rinkų kainų svyravimas gali padidėti. Todėl Komisija mano, kad, atsižvelgiant į pastarojo meto kainų raidą, derėtų neatidėliotinai įgyvendinti konkrečias politikos iniciatyvas 2008 m. gruodžio mėn. gairėse nurodytomis kryptimis.

3. SVARBIŲ EUROPOS MAISTO PRODUKTŲ TIEKIMO GRANDINĖS UŽDAVINIŲ SPRENDIMAS

Maisto produktų tiekimo grandinė jungia įvairius Europos ekonomikos sektorius, kurie labai svarbūs ekonominei, socialinei ir ekologinei gerovei, taip pat Europos piliečių sveikatai. Tam tikrose srityse grandinė veikia gerai: Europos vartotojams pateikiama aukštos kokybės maisto produktų prieinamomis kainomis, užtikrinama maisto produktų sauga ir atsekamumas; be to, grandinės dalyviai gali didžiuotis, kad Europos Sąjungoje ir už jos ribų tiekiama daug labai konkurencingų, naujoviškų ir tradicinių produktų. Tačiau nuo 1995 m. bendras grandinės konkurencingumas ir ekonominis augimas neprilygo visos ES ekonomikos rodikliams[6], maisto produktų tiekimo grandinės sektoriams vis dažniau tenka konkuruoti tarptautiniu

[6] Vidutinis metinis maisto produktų tiekimo grandinės sektorių pridėtinės vertės augimas buvo 2 % mažesnis nei vidutinis augimas Europos Sąjungoje nuo 1995 m.

mastu, o vertinant pastarojo meto maisto produktų kainų pokyčius galima teigti, kad jos nepakankamai atsparios staigiems žemės ūkio produktų kainų pokyčiams.

Bendradarbiaudama su suinteresuotosiomis šalimis, Komisija siekia geriau suprasti pagrindinius grandinei kylančius uždavinius ir apibrėžti konkrečias politikos priemones, suderinamas su 2008 m. gruodžio mėn. gairėmis. Nors maisto produktų tiekimo grandinė yra labai nevienalytė, o skirtingų subsektorių ir valstybių narių suinteresuotųjų šalių uždaviniai skiriasi, nustatyti trys visai grandinei bendri prioritetai: 1) skatinti rinkos principais grindžiamus darnius maisto produktų tiekimo grandinės dalyvių santykius; 2) didinti skaidrumą grandinėje, siekiant skatinti konkurenciją ir gerinti grandinės atsparumą kainų svyravimui; ir 3) visose valstybėse narėse skatinti Europos maisto produktų tiekimo grandinės integraciją ir konkurencingumą.

3.1. Skatinti darnius rinkos principais grindžiamus maisto produktų tiekimo grandinės dalyvių santykius

Maisto produktų tiekimo grandinėje veikia įvairūs subjektai: ūkininkai, maisto perdirbėjai, tarpininkai, didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonės. Ir labai didelės bendrovės, ir mažos bei vidutinės įmonės vienu metu aktyviai veikia kaip konkurentės, tiekėjos ar klientės. Šie santykiai dažnai sudėtingi, todėl neišnaudojamos visos grandinės teikiamos galimybės. Šioje srityje vykdytų tyrimų, kuriuose dalyvavo suinteresuotosios šalys ir nacionalinės konkurencijos tarnybos, pagrindinė išvada ta, kad būtina aiškiai atskirti galimą nesąžiningą verslo praktiką, susijusią su skirtinga susitariančių šalių derybine galia, ir antikonkurencinę veiklą.

3.1.1. Derybinė galia ir galima nesąžininga verslo praktika

Neretai maisto produktų tiekimo grandinės susitariančiųjų šalių derybinė galia labai skiriasi, ir tai suinteresuotosios šalys nurodė kaip rimtą problemą. Dėl derybinės galios skirtumų didesni ir galingesni proceso dalyviai gali taikyti nesąžiningą verslo praktiką ir nustatyti jiems palankias sutarčių sąlygas, t. y. geresnes kainas arba sąlygas. Tokios praktikos atvejų, kaip antai: vėluojantys mokėjimai, vienašališki sutarčių sąlygų pakeitimai, iš anksto nenumatyti sutarčių sąlygų pakeitimai, išankstiniai mokėjimai kaip sąlyga pradėti derybas, gali pasitaikyti bet kurioje grandinės grandyje. Neperdirbtų maisto produktų tiekimo grandinėse maži ūkiai ir kooperatyvai dažnai turi reikalų su didesniais pirkėjais: gamintojais, didmeninės ar mažmeninės prekybos įmonėmis. Perdirbtų maisto produktų tiekimo grandinėse smulkūs maisto perdirbėjai paprastai sudaro sutartis su didelėmis mažmeninės prekybos įmonėmis – bendradarbiavimas su jais smulkiesiems dažnai yra vienintelis būdas patekti į rinką. Antra vertus, didžiosios tarptautinės maisto perdirbimo įmonės taip gali turėti didelę derybinę galią, nes jos siūlo garsių gamintojų prekių, kurios mažmeninės prekybos įmonėms yra būtinos.

Sutartinių santykių problemos, kurias lemia nevienoda derybinė galia, neigiamai veikia maisto produktų tiekimo grandinės konkurencingumą, kadangi efektyviai dirbantys mažesni proceso dalyviai gali būti priversti tenkintis mažesniu pelningumu, o dėl to būtų ribojamos jų galimybės ir paskatos investuoti į produktų kokybės gerinimą ir diegti inovacijas gamybos procesuose. Geresnis informavimas apie šalių teises sudarant sutartis ir griežtesni veiksmai prieš nesąžiningą sutartinių santykių praktiką galėtų padėti užkirsti kelią šioms problemoms, nes ribotą derybinę galią turintiems proceso dalyviams trūksta informacijos apie jų teises. Be to, jie gali nesiryžti ginčyti sutarties sąlygų, kad kita šalis apskritai nenutrauktų sutarties.

Todėl būtina geriau suprasti ir išsamiai išgarinėti sutartinių santykių praktiką ir jos ryšį su derybinės galios maisto produktų tiekimo grandinėje skirtumais, kadangi, priklausomai nuo konkrečių aplinkybių, jie gali paskatinti nesąžiningus veiksmus ir lemti neveiksmingumą.

3.1.2. Įtaka rinkoje ir veiksmai, kuriais galbūt ribojama konkurencija

Tai, ar tiekėjai ir (arba) pirkėjai, naudodamiesi savo įtaka rinkoje, gali iškreipti konkurenciją vartotojų nenaudai, visų pirma priklauso nuo tiekimo grandinės rūšies ir vietos rinkos sąlygų. Kadangi maisto produktų rinkos dažniausia yra nacionalinės ar vietinės, maisto produktų klausimais Komisija glaudžiai bendradarbiauja su nacionalinėmis konkurencijos tarnybomis Europos konkurencijos tinkle.

Tai nacionalines konkurencijos tarnybas paskatino kiekvieną konkretų atvejį tirti atskirai ir vykdyti platesnius maisto produktų rinkų tyrimus. Visa tai labai padėjo geriau suvokti, kaip veikia šis itin svarbus ūkio sektorius. Be to, atlikus tam tikrus tyrimus buvo nustatyta nemažai rimtų pažeidimų, tokių kaip karteliniai susitarimai ir perpardavimo kainų palaikymas. Šie pažeidimai buvo greitai panaikinti – atitinkamos šalys įpareigotos nutraukti neteisėtus veiksmus, o tam tikrais atvejais skirtos didelės baudos.

Remdamasi 2008 m. gruodžio mėn. komunikatu[7], Komisija taip pat išnagrinėjo tam tikros komercinės praktikos taikymo tikimybę ir ar dėl jos gali kilti konkurencijos problemų atitinkamose maisto produktų tiekimo grandinėse. Be klasikinių kartelių ir perpardavimo kainų palaikymo, konkurencijos tarnybų manymu, atkreiptinas dėmesys ir į kitus veiksmus, tokius kaip bendro pateikimo rinkai susitarimai, produktų siejimas ir jungimas, bendro pirkimo susitarimai (pirkimo sąjungos) ir dažnesnis nuosavų etikečių naudojimas. Vertinant tokius veiksmus būtina deramai atsižvelgti ir į poreikį didinti efektyvumą, ir į antikonkurencinį poveikį. Plačių apibendrinimų daryti negalima – nacionalinės konkurencijos tarnybos sutinka, kad siekiant nustatyti, ar konkurencijai gali būti pakenkta, būtina nagrinėti kiekvieną atvejį atskirai, atsižvelgiant į vietos rinkos sąlygas.

[7] Komisijos komunikatas „Maisto produktų kainos Europoje“, COM (2008) 821.

Kad būtų skatinami darnūs rinkos principais grindžiami maisto produktų tiekimo grandinės dalyvių santykiai, Komisija:

1. **mano, kad būtina imtis veiksmų, kad būtų nutraukta nesąžininga proceso dalyvių sutartinių santykių praktika visoje maisto produktų tiekimo grandinėje**.

   1.1. **Komisija bendradarbiaus su valstybėmis narėmis**, kad sutartiniams santykiams būtų suteiktas tvirtesnis pagrindas ir kad tuo būdu susitariančiosios šalys galėtų pasinaudoti visomis bendrosios rinkos teikiamomis galimybėmis neprarasdamos galimybės sudaryti sutartis. Todėl reikės:

   – **keistis informacija apie sutartinių santykių praktiką**, įskaitant sutartinių teisių ir įprastų sutarčių sąlygų teisėtumo ir pagrįstumo išaiškinimą;

   – **vykdyti informavimo kampanijas**, siekiant informuoti suinteresuotąsias šalis apie jų sutartines teises ir galimą neteisėtą ar nesąžiningą praktiką;

   – **keistis informavimo apie sutartinių santykių praktiką gerąja patirtimi** (pvz., susijusia su ombudsmeno veikla, priežiūros institucijų veiksmais, bendrais veiksmais);

   1.2. **Bendrijos lygmeniu** Komisija, remdamasi sukaupta susijusia informacija:

   – **bendradarbiaus su maisto produktų tiekimo grandinės dalyviais, kad**, atsižvelgdama į maisto produktų tiekimo grandinių įvairovę, **parengtų** neprivalomų naudoti **standartinių sutarčių rinkinius**;

   – **įvertins nesąžiningų sutartinių santykių praktiką vidaus rinkoje ir pasiūlys reikiamas kovos su tokia praktika Bendrijos priemones**;

2. **bendradarbiaus su Europos konkurencijos tinklu, kad būtų parengtas bendras požiūris** į atitinkamus konkurencijos aspektus[8], siekiant užtikrinti pastovius informacijos mainus, sudaryti sąlygas greitai nustatyti probleminius atvejus ir veiksmingai paskirstyti užduotis visiems nariams. Atsižvelgdama į tai Komisija siūlo Europos konkurencijos tinkle prireikus sukurti bendras darbo grupes, kad jos analizuotų konkrečią veiklą ir rinkas, kurios gali būti labai svarbios maisto produktų tiekimo grandinės veikimui. Toks tvirtesnis bendradarbiavimas padės geriau nustatyti maisto produktų rinkoms būdingas problemas ir ateityje geriau koordinuoti veiksmus.

[8] Būtina pažymėti, kad grandinės dalyvių vertikaliųjų santykių poveikis konkurencijai reglamentuojamas vertikaliesiems susitarimams taikomais dokumentai: 1999 m. gruodžio 22 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 2790/1999 ir šiuo metu peržiūrimomis susijusiomis Komisijos vertikaliųjų apribojimų gairėmis.

3.2. Didinti maisto produktų tiekimo grandinės skaidrumą, siekiant skatinti konkurenciją ir gerinti grandinės atsparumą kainų svyravimui

Maisto produktų tiekimo grandinės rinkose kainų skaidrumas ir nuspėjamumas nepakankamas. Sprendžiant žemės ūkio prekių kainų svyravimo problemą pradinėse grandinės dalyse svarbios išvestinės finansinės priemonės. Labai svarbu užtikrinti, kad išvestinės finansinės priemonės ir toliau būtų naudojamos pagal pirminę paskirtį, t. y. kainai nustatyti ir apsidrausti nuo rizikos. Visame pasaulyje svarstoma, kaip užkirsti kelią pernelyg didelėms spekuliacijoms prekių rinkose. Šiuo požiūriu Europos Sąjungoje svarbu didinti žemės ūkio prekių išvestinių finansinių priemonių, įskaitant nebiržinių sandorių rinkas, bendrą skaidrumą ir priežiūrą. Visų pirma būtina apskritai geriau suvokti įvairių rinkos dalyvių veiklą.

Be to, siekiant didinti kainų skaidrumą grandinės vartotojų rinkose, gairėse pasiūlyta sukurti Europos maisto produktų kainų stebėjimo priemonę. Šiandien Komisija paskelbė pirmą tokios priemonės versiją[9], kurioje pateikiami Eurostato ir nacionalinių statistikos tarnybų surinkti duomenys. Priemonė taikoma dviem lygmenimis:

- palyginamų maisto produktų vartotojų kainų lygio visose valstybėse narėse stebėjimas, siekiant įvertinti mažmeninės maisto produktų vidaus rinkos kainų sklaidą ir integraciją (žr. 3.3 skirsnį);
- tam tikrų atrinktų produktų, tokių kaip pienas, sūris ar kiauliena, žemės ūkio prekių, maisto produktų gamintojų ir vartotojų kainų pokyčių valstybėse narėse stebėjimas kiekvienoje grandinės grandyje.

Tuo būdu naudojant stebėjimo priemonę gaunama vertingos informacijos apie kainų lygį ir pokyčius visoje maisto produktų tiekimo grandinėje ir atskleidžiama kainų raida pagal produktą ir valstybę narę, atsižvelgiant į grandinių įvairovę. Tai suteikia galimybę stebėti, kaip kinta maisto produktų kainos visose valstybėse, ir skatinti proceso dalyvius sparčiau koreguoti kainas. Priemonė ir toliau bus tobulinama, siekiant geriau susieti maisto produktų vartotojų, gamintojų ir žemės ūkio prekių kainas ir užtikrinti, kad būtų stebima daugiau produktų.

Rengiant Antrąją vartotojų rinkų rezultatų suvestinę[10] atliktų vartotojų nuomonės tyrimų duomenimis, vartotojus apskritai tenkina maisto produktų mažmeninės prekybos įmonių paslaugos, tačiau jie pasigenda galimybės lyginti skirtingų mažmeninės prekybos įmonių maisto produktų kainas. Todėl, atsižvelgiant į tai, kad Europoje jau esama sėkmingų tokių paslaugų teikimo pavyzdžių, pageidautina toliau kurti maisto produktų kainų lyginimo priemones (tokias kaip interneto svetainės ar sumanieji telefonai, kuriais būtų galima skenuoti ir lyginti produktus). Kuriant ir naudojant tokias interneto svetaines piliečiams galima labai aiškiai parodyti, kad valdžios institucijos imasi konkrečių veiksmų, kuriais kasdien ar kas savaitę apsiperkantiems piliečiams padedama taupyti. Tai padėtų didinti konkurenciją mažmeninės prekybos lygmeniu vietos rinkose ir toliau maisto produktų tiekimo grandinėje. Kartu Komisija pripažįsta būtinybę užtikrinti, kad bet kokia vartotojams teikiama informacija būtų aukštos kokybės. Siekiant toliau tobulinti tokias priemones, būtų labai naudinga remiantis sukaupta patirtimi nustatyti pagrindinius veiksnius, lemiančius tokių kainų lyginimo paslaugų sėkmę.

---

[9] Galima rasti http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/hicp/data/database

[10] Vartotojų rinkų rezultatų suvestinė, antrasis leidimas, 2009 m.

Siekdama didinti maisto produktų tiekimo grandinės skaidrumą, Komisija:

3. **teiks pasiūlymus gerinti žemės ūkio prekių išvestinių finansinių priemonių rinkų priežiūrą ir bendrą skaidrumą**, remdamasi bendru požiūriu į išvestines finansines priemones[11] ir atsižvelgdama į Finansinių priemonių rinkų direktyvos peržiūrą:

   3.1. tinkami skaidrumo ir atskaitomybės reikalavimai turėtų būti pradėti taikyti visoms žemės ūkio prekių išvestinėms finansinėms priemonėms, įskaitant tas, kuriomis prekiaujama ne biržoje;

   3.2. šie įpareigojimai turėtų būti papildyti, įpareigojant brokerius pranešti apie prekybos pozicijas (pagal brokerių kategorijas, kurios turėtų būti nustatytos ES lygmeniu); taip reguliavimo institucijoms būtų suteikta galimybė susidaryti bendrą įspūdį apie įvairių rūšių brokerių prekybos pozicijas;

   3.3. kad būtų užtikrintas tinkamas šių rinkų veikimas, bus išsamiai išnagrinėta galimybė reguliavimo institucijoms suteikti teisę nustatyti prekybos pozicijų ribas, siekiant užkirsti kelią neproporcingam kainų kitimui arba spekuliavimo pozicijų koncentracijai[12];

4. **šiandien skelbia pirmąją Europos maisto produktų kainų stebėjimo priemonės versiją ir įsipareigoja ją toliau tobulinti**, kad nuo 2010 m. vasaros būtų stebima daugiau maisto produktų ir grandinių. Tam prireiks bendradarbiauti su nacionalinėmis statistikos tarnybomis. Todėl Komisija ragina nacionalines statistikos tarnybas rinkti reikiamus duomenis;

5. **rekomenduoja, kad visose valstybėse narėse internetu būtų galima lengvai patikrinti maisto produktų mažmenines kainas**. Komisija bendradarbiaus su valstybėmis narėmis, siekdama užtikrinti gerosios patirties ir kitokios patirties šioje srityje mainus.

3.3. Visose valstybėse narėse skatinti Europos maisto produktų tiekimo grandinės integravimą ir konkurencingumą

3.3.1. Maisto produktų tiekimo grandinės integravimas

Kaip jau pabrėžta Komunikate „Maisto produktų kainos Europoje“, ES valstybių narių maisto produktų tiekimo grandinė labai suskaidyta. Remiantis informacija, surinkta taikant Europos maisto produktų kainų stebėjimo priemonę, kainų lygis ir kainų raida įvairiose valstybėse labai skiriasi. Nors apskritai Europos Sąjungoje maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų kainų sklaida mažėjo, remiantis nepatvirtintais kainų rinkiniais, kai kurių produktų kainos dar labai skiriasi, kaip nurodyta 2 grafike[13]. Kai kurių pagrindinių produktų, tokių kaip cukrus ar

---

11 Kaip nurodyta COM (2009) 563 „Veiksmingų, saugių ir pagrįstų išvestinių finansinių priemonių rinkų užtikrinimas – būsimieji politikos veiksmai“.

12 Spekuliavimo pozicijos ribos – tai ribos, kuriomis apribojama, kiek atvirų išvestinių priemonių sutarčių gali turėti tam tikrų kategorijų brokeriai.

13 Eurostato kainų rinkiniai Vartotojų rinkų rezultatų suvestinei ir Europos maisto produktų kainų stebėjimo priemonei.

sviestas, kainų sklaida gerokai mažesnė už vidurkį; kitų vartotojų produktų, tokių kaip mineralinis vanduo, kiaušiniai ar valgomieji ledai, kainos skiriasi labiau už tirtų maisto produktų kainų sklaidos vidurkį.

Kai kuriuos nustatytus valstybių kainų lygio skirtumus galima paaiškinti nacionaliniais veiksniais, tokiais kaip vidutinių namų ūkių pajamų skirtumai, skonio skirtumai, pridėtinės vertės mokesčio lygio skirtumai arba vietos produkcijos dalis. Tačiau svarbūs ir kiti veiksniai, susiję su rinkos dinamika ir normine baze. Komisija dalyvauja maisto produktų standartų derinimo veikloje, siekdama toliau skatinti tarpvalstybinę prekybą maisto produktais. Tai ypač aktualu siekiant išvengti problemų, susijusių su galimais maisto produktų grandinės veiklos sutrikimais, kylančiais kurioje nors valstybėje narėje ar trečiojoje šalyje. Tolesnis Direktyvos dėl nesąžiningos komercinės veiklos įgyvendinimas ir šiuo metu vykdoma Ženklinimo direktyvos peržiūra[14] turėtų padėti integruoti maisto produktų tiekimo grandinę. Komisija neseniai priėmė keletą sprendimų, siekdama sustabdyti nacionalinių ar regioninių kilmės vietos ženklinimo sistemų kūrimą. Be to, žemės ūkio produktų kokybės politikoje ji pasiūlė parengti naujas geografinių nuorodų, prekybos standartų ir sertifikavimo sistemų gaires[15].

2 grafikas. Tam tikrų produktų kainų sklaida valstybėse narėse

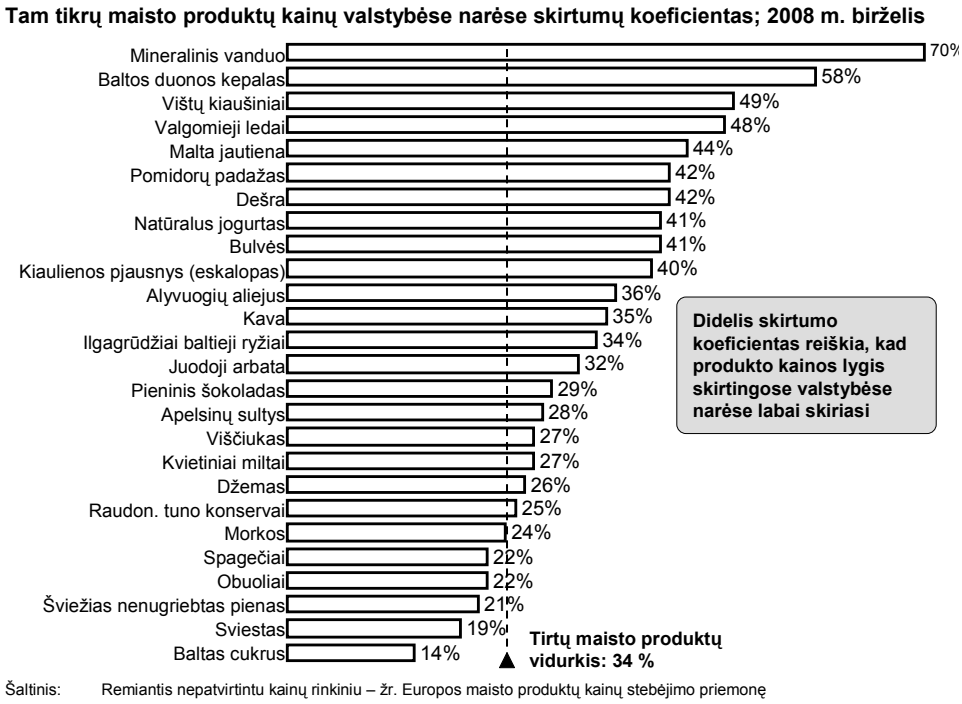

Šaltinis: Remiantis nepatvirtintu kainų rinkiniu – žr. Europos maisto produktų kainų stebėjimo priemonę

Tokia verslo praktika kaip, pavyzdžiui, tiekimo tam tikrose teritorijose ribojimas arba paralelinės prekybos varžymas yra dar viena didelė kliūtis ES rinkų integracijai. Suinteresuotosios šalys pateikė tokios su vidaus rinkos principais nesuderinamos praktikos pavyzdžių. Konkrečiai minėtinas atvejis, kai vienos šalies mažmeninės prekybos įmonės santykiuose su tarptautiniais tiekėjais buvo verčiamos prekes pirkti iš vietos tiekėjų – taip

[14] Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl informacijos apie maistą teikimo vartotojams pasiūlymas, COM (2008) 40.

[15] Komisijos komunikatas dėl žemės ūkio produktų kokybės politikos, COM (2009) 234 galutinis.

buvo kuriamos kliūtys tarpvalstybinei prekybai. Tokie veiksmai gali pakenkti vidaus rinkai ir turėti neigiamos įtakos vartotojams, nes dėl jų didėja kainos ir mažėja produktų pasirinkimas.

Siekdama pašalinti kliūtis ir užkirsti kelią veiksmams, kuriais skaidoma vidaus rinka, Komisija:

6. **įvertins priemones prekių tiekimo tam tikrose teritorijose apribojimų, kuriais mažinamas ekonominis efektyvumas ir kurie prieštarauja vidaus rinkos principams, problemai spręsti.** Siekdama pagrįsti savo veiksmus, Komisija iki 2010 m. pabaigos parengs išsamiu tyrimu pagrįstą poveikio vertinimą;

7. **ragina Tarybą ir Europos Parlamentą sparčiai priimti Komisijos pasiūlymą peržiūrėti ženklinimo taisyklėms taikomus teisės aktus;**

8. **peržiūrės tam tikrus aplinkos standartus ir kilmės vietos ženklinimo sistemas, kurios gali trukdyti tarpvalstybinei prekybai**, siekdama nustatyti, ar šiomis taisyklėmis įgyvendinamų politikos tikslų galima pasiekti be didelio poveikio maisto produktų tiekimo grandinės integravimui; **ji taip pat bendradarbiaus su valstybėmis narėmis ir sektoriaus atstovais, kad geriau suderintų Bendrijos maisto produktų saugos standartų įgyvendinimą.**

3.3.2. Maisto produktų tiekimo grandinės konkurencingumas

Vertinant pagal tokius veiksnius kaip žemės ūkio įmonių dydis, ūkio tipas ir socialiniai ir ekonominiai rodikliai, žemės ūkio sektorius yra labai susiskaidęs ir įvairus. Dabartinė ekonomikos krizė turi labai didelės įtakos sektoriui, nes lemia žemės ūkio produktų kainų ir pajamų mažėjimą, visų pirma pienininkystės ir gyvulininkystės sektoriuose. Nors siekiant sušvelninti sunkiausius krizės padarinius keletas Bendrojoje žemės ūkio politikoje numatytų mechanizmų jau įgyvendinti, dėl krizės išaugo poreikis toliau vykdyti sektoriaus restruktūrizavimą.

Palyginti su kitais ES gamybos sektoriais, žemės ūkio produktų sektoriuje kuriama daug darbo vietų ir užtikrinamas pridėtinės vertės augimas, tačiau pagal pastarąjį rodiklį ir pagal darbo našumą ES maisto produktų pramonės sektorius atsilieka nuo atitinkamo Jungtinių Amerikos Valstijų sektoriaus. Pasaulio lygmeniu ES maisto produktai konkurencinėje kovoje dėl vietos rinkoje nusileidžia Brazilijos, Kanados ir Australijos maisto produktams. Žemės ūkio maisto pramonės konkurencingumo aukšto lygio grupė[16] (ALG), vadovaudamasi visapusišku požiūriu, nustatė pagrindines problemas, kurios lemia nepakankamą sektoriaus konkurencingumą, ir politikams bei ekonominės veiklos vykdytojams pateikė 30 konkrečių rekomendacijų[17]. ALG pripažino, kad nepakankamas kainų nustatymo mechanizmų skaidrumas ir skirtingos proceso dalyvių galimybės – didelės maisto produktų tiekimo grandinės problemos. Be to, grupė paragino ES išlaikyti aukštą maisto produktų saugumo ir kokybės standartų lygį ir nurodė, kad labai svarbu gerinti inovacijų sistemą ir imtis konkrečių priemonių, skirtų gausioms sektoriaus mažosioms ir vidutinėms įmonėms, taip pat Europos žemės ūkio maisto produktų sektoriaus veiklai pasaulio rinkose.

---

16 2008 m. balandžio 28 d. Komisijos sprendimas Nr. 2008/359/EB.

17 Galutinę ataskaitą, rekomendacijas ir pagrindinių iniciatyvų gaires galima rasti http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/food/competitiveness/high-level-group/documentation/.

Konkurencingumo problema būdinga ir mažmeninės prekybos sektoriui. Pastarąjį dešimtmetį didėjo sektoriaus konsolidavimas, rinkoje ėmė veikti dideles nuolaidas siūlančių ūkio subjektų, imta diegti pačių mažmeninės prekybos įmonių ženklu pažymėtų pigių prekių sistema – visa tai lėmė didelius pokyčius sektoriuje, tačiau Europos mažmeninių prekybos įmonių produktyvumas pastarąjį dešimtmetį buvo mažesnis nei, pavyzdžiui, JAV mažmeninės prekybos įmonių produktyvumas. Produktyvumo skirtumus lėmė ne tik skirtinga rinkos dinamika, bet ir tokie svarbūs veiksniai kaip investicijos į informacines ir ryšių technologijas ir į naujus verslo procesus. Be to, ES mažmeninės prekybos sektoriaus produktyvumo augimą galbūt stabdė ir tam tikri reglamentavimo ypatumai. Ribojamosios mažmeninės prekybos centrų steigimo taisyklės lemia, kad atidaroma mažiau naujų parduotuvių ir taip stabdoma inovacijų sklaida[18]. Labai svarbu pažymėti, kad Paslaugų direktyvos įgyvendinimas plačiu mastu labai padėtų tokias kliūtis šalinti.

Siekdama skatinti maisto produktų tiekimo grandinės konkurencingumą, Komisija:

9. **skatins bei lengvins žemės ūkio sektoriaus restruktūrizavimą ir konsolidavimą**, atsižvelgdama į Kaimo plėtros politiką (konkrečiai – skatindama savanoriškų žemės ūkio gamintojų organizacijų kūrimą) ir į platesnį bendrosios žemės ūkio politikos kontekstą po 2013 m. Neseniai įsteigta aukšto lygio ekspertų grupė pieno klausimais šias iniciatyvas visų pirma pritaikys pienininkystės sektoriui;

10. **imsis veiksmų, kad pristatytų aukšto lygio grupės pasiūlymus, kuriais siekiama didinti žemės ūkio maisto produktų sektoriaus (konkrečiai – MVĮ) konkurencingumą, taip pat skatinti inovacijas sektoriuje ir sektoriaus eksportą.**

4. POLITIKOS INICIATYVŲ ĮGYVENDINIMAS

Šiame komunikate pateikiama keletas pasiūlymų, kaip spręsti apibrėžtus uždavinius. Pastangos didinti skaidrumą visoje maisto produktų tiekimo grandinėje ir užtikrinti darnius rinkos principais grindžiamus suinteresuotųjų šalių santykius gali palengvinti Europos ūkio atsigavimą, todėl šių pasiūlymų įgyvendinimui iki 2010 m. pabaigos turi būti teikiama pirmenybė. Kitos iniciatyvos, kuriomis siekiama skatinti integraciją ir didinti konkurencingumą ilgalaikėje perspektyvoje, yra susijusios su struktūrinėmis grandinės problemomis. Jos bus papildytos pasiūlymais stiprinti Europos mažmeninės prekybos sektoriaus konkurencingumą, kurie bus pateikti komunikate dėl mažmeninės prekybos rinkos stebėjimo.

Iki 2010 m. lapkričio mėn. Komisija, remdamasi šiuo metu vykstančiomis diskusijomis su ES institucijomis ir atitinkamomis suinteresuotosiomis šalimis, pateiks ataskaitą dėl siūlomų veiksmų tąsos. Tam tikslui Komisija planuoja išplėsti Žemės ūkio maisto pramonės konkurencingumo aukšto lygio grupės veiklos sritį ir įgaliojimus, taip pat padidinti jos narių skaičių.

[18] Šie klausimai bus toliau nagrinėjami būsimame komunikate dėl mažmeninės rinkos stebėjimo.

5. IŠVADOS

Atsižvelgdami į staigų žemės ūkio prekių kainų kilimą ir mažėjimą, taip pat į tai, kad tokie pokyčiai neiškart paveikė maisto produktų kainas, suinteresuotosios šalys ir atsakingi pareigūnai ėmė reikšti susirūpinimą dėl maisto produktų tiekimo grandinės veiksmingumo. Remiantis pastaruosius dvejus metus vykdyto rinkos stebėjimo rezultatais, toks susirūpinimas pagrįstas. Nepakankamas rinkos skaidrumas, derybinės galios skirtumai ir antikonkurenciniai veiksmai lėmė rinkos iškraipymus, dėl to sumažėjo visos maisto produktų tiekimo grandinės konkurencingumas. Atitinkamai nelanksčios kainos neigiamai paveikė visų su tiekimo grandine susijusių sektorių gebėjimus prisitaikyti ir diegti naujoves.

Nuosmukis pasaulyje baigiasi, todėl žvelgiant į ateitį nederėtų stebėtis, jei žemės ūkio prekių kainos vėl pradėtų sparčiai augti. Jeigu nustatytų rinkos veikimo trūkumų nebus imtasi greitai spręsti, esama pavojaus, kad maisto produktų vartotojų kainos neproporcingai išaugs, todėl sumažės perkamoji galia ir vartotojų pasitikėjimas, o galbūt ir apskritai sulėtės Europos ūkio atsigavimas. Todėl labai svarbu likti budriems, kad būtų nustatyti ir pašalinti rinkos iškraipymai, dėl kurių nesugebama tinkamai reaguoti į kainų pokyčius visoje maisto produktų tiekimo grandinėje.